

IZ SRCA.

Silhueta. — Spisal A. Bilina.

Počasi se je polnilo Narodno gledališče. Prihajale so dame v svetlih in temnih toaletah, gospodje v salonskih in promenadnih oblekah. Hitreje je zavladovalo življenje po galerijah. Dijaki in dijakinje, nižji uradniki in revnejši zasebniki so zasedli gori svoje prostore. Če si pogledal na desno, si opazil gospico, ki je prislanjala k očem kukalo, da ga za trenutek spet posodi vitkemu galanu, ki je sedel poleg nje. Drugje zopet je bilo polno namigavanja, duh parfuma je ovijal ves prostor, hihitanje se je vmešavalo med interesantne opazke. Lože so bile še na polovico prazne, čeprav ni več dosti manjkalo do začetka. Po njih so brzeli hitri pogledi častnikov v parterju in tuptam se je nagnila glavica v pozdrav.

Tisti večer so imeli igrati Hoffmannove povesti. Ker so mi kolegi opero hvalili, sem zašel po daljšem času tja tudi jaz. Ker pa imam med pavzami pri sebi rad kakega znanega človeka, da mu izrazim zadovoljstvo ali razočaranje, da z njim pregledavam občinstvo, sem tudi ta večer naprosil kolega filozofa, ki je rad obiskoval gledališče.

Tako sva gledala in presojala kakor vsakokrat, delala opazke in se čudila.

Bilo je h koncu druge povesti in še sem se opajal ob zadnjih zvokih beneškega večera; sloneč ob ograji sem izkušal v duhu ponavljati mehke melodije, kar me prime tovariš za ramo.

„Glej, doli na balkonu!“

In zapazil sem dve dami, oblečeni v svetlo, stari okoli dvajset let. Da sta tudi oni ravno ta hip gledali na naju, ne pripisujem slučaju, saj je moj tovariš lep, črnolas fant. Prva, v svetlorjavi toaleti, s črnimi lasmi in bolj zagorela, druga — čudno! Samo tiste sence pod temnimi očmi, kako otožen izraz so dajale celemu obrazu. Takrat se je obrnila v stran in videl sem za hip pravilen, klasičen profil. Čudno blede barva, temne sence pod očmi, ona tiha bolest, razlita po mehkih potezah. Že so pogasile luči, že se je odgrnila zavesa, gledati bi imel na oder. Toda pred očmi mi je plavala ona tiha, otožna prikazen. Zdelo se je, kakor da je večer molk zaprl ti ustni, kakor da zamiže te oči vsak hip pred nečem groznim, boleznim. Kakor da je zamrl smeh teh usten za vedno in da živi to bitje v vedni bojazni, pred nečem, ki se mu ni mogoče ogniti.

Tovariš se je čudil, da sem postal malobeseden, in ko je bila predstava pri koncu, ko je izginila otožna postava brezslušno iz dvorane, sem se dvignil in šel za tovarišem, ki me je čakal zunaj v mrazu in snegu.

* * *

Hodil sem, kakor vsak dan, po Vltavskih nabrežjih. Tuptam me je prisililo oko, da sem se ustavil, naslonil na železno ograjo in se zadivil v ono krasoto, ki je lastna le vedno mladi in lepi zlati Pragi. Po široki strugi je razlivala temna, globoka Vltava svoje vode počasi, a vendar mogočno, v njej so se ogledavale krasne nove palače, ki jim je zahodno solnce zadnje hipe zlatilo okna. Dalje doli kraljevi Hradčani z orjaškim sv. Vidom, pred teboj ljubki Petriň s svojimi parki. Na levi čuva ponosni Višehrad s svojo zgodovino in na desni cela Praga s stotinami stolpov, kakor morskí pristan. Kdo bo zameril, če ob takem pogledu človek skoro pozabi tihe domovine z njenimi zelenimi dolinami, ljubkimi jezeri, zasneženimi gorami...

Zdrznil sem se, ko sem odstopil od ograje, da se izprehodim dalje. Na meni sta obtičali za hip zopet tisti temni, zagonetni senci, otožne oči so šle trudno mimo moje zvedavosti in že je odstopila tudi ona od ograje. Videl sem jo sedaj tretjič. Prvič v gledališču, potem na plesu — tam sem se površno seznanil — sedaj tu tretjič.

Šla sva par korakov, ne da bi razen pozdrava izpregovorila besedico. Kakor se mi je vedno zdela otožna in tiha, taka je bila tudi sedaj. Mimo naju so vrveli ljudje z veselimi, ponajveč praznimi obrazi; bili so to večinoma mladi ljudje, brez skrbi in resnosti. Vse je hitelo dalje, govorilo in se smejalo naprej, kakor jih to dela na tisoče po velikih mestih. Ob takih trenutkih se vedno spominim, da ne spadam mednje, da sem med njimi ne kakor eden izmed njih, da sem edini tihi. Topot je šla poleg mene gospica mogoče z istimi občutki in morda se ji je zdelo najprijetneje stopati takole mimo ljudi, jih opazovati in soditi.

Mislím, da sem jo slednjič vprašal takole:

„In če vidíte, gospica, okoli sebe ljudi tako srečne in vesele, ali se Vam ne zdi čudno, da tudi Vi niste razposajeni in veseli?“

„Vesela . . .“

Zazrla se je nekam v daljavo, morda da razbere misli, da ulovi spomine, ali pa je stem že odgovorila.

Toda začela je komaj slišno:

„Vesela. Da, bila sem vesela vedno, vedno srečna, brezskrbna. Sama sebi moram priznati, da je to naravno pri mladih ljudeh in rada bi imela nazaj tiste dni . . .“

Ali si upate trditi, da je bil kdo kdaj veselejši, ko Ružena, ona mlada, zdrava gospica, ki jo je bilo polno na vseh plesih, v vseh gledališčih, na koncertih, promenadah? Bila sem takrat stara sedemnajst let, sedaj jih imam dvajset. Mama je imela dosti skrbi z menoj, v vsaki družbi so me radi videli; imela sem neštivilno sestankov z mladimi gospodi, neštivilno spletk, tako otročjih, sem skovala. To so tisti dnevi, ko se človek koplje v solncu sreče in mladosti, ko skače kakor nedolžen otrok po livadah in trga cvetke, drugo za drugo. Ali verjemite mi, navadno se življenje zasuka baš v trenutku take največje razposajenosti. O, kako se bojim takih prenapetih časov, ko človek v vsem svojem dejanju ne pozna več mere. Vedno me zaboli, Vam se bo to zdelo smešno, ko vidim svoje mlajše tovarišice letati v hrupnem veselju, ki mu ni več mere. Morda nimam prav, da koj mislim, da temu mora slediti katastrofa, da postavljam sebe za mero drugim. No in če nimam te pravice, Bog, zakaj se je moralo z menoj zgoditi tako . . .“

Tiho je zakašljala.

„Bil je tudi Jugoslovan, Slovenec, kakor Vi. Kako lepo je znal praviti o domovini! Kako sem takrat želela v tiste lepe kraje, obrobline od visokih gora, tiste zelene gozdove in travnike, tista tiha vaša jezera . . .“

Akademiki so priredili na Žofinju ples. Kakor sem Vam že povedala, nisem manjkala nikjer in tudi takrat sem šla zraven. Plesala sem veliko, največ z nekim vitkim mladim gospodom. Bil je eleganten plesalec, nad vse dvorljiv in vljuden; že takrat se mi je zdel tako odkritosrčen, kakrššen je bil tudi pozneje vedno. Sploh cenimo Pražani Slovence baš zaradi te lastnosti više nego druge.“

Nasmehnila se je trudno, raztreseno sem se zahvalil za poklon. Naredila je kratko pavzo in to mi je postalo skoro neugodno, kajti stvar me je začela huje zanimati. Toda videlo se ji je, da govori teže kakor sicer.

„Zanimalo Vas bo izvedeti, da je bil lep, pa drugače lep kakor drugi, ki niso nikoli vplivali name resno z vsemi svojimi pokloni, lepimi oble-

kami, lepimi lasmi. Ona resnost, tako prikladna njegovemu obrazu, nikoli dolgočasna in nevljudna. Govoril je včasih mnogo, ali nič nepotrebnega, tako da bi ga poslušala daninnoč.

Znabiti se Vam bo zdelo čudno, da ga tako odkrito opisujem, toda vprašam Vas: Zakaj ne bi govorila tako, kakor sem takrat čutila, komu naj se bojim povedati spodobno resnico?

Dobro se spominjam. Bil je tudi lep večer, kakor danes. Hodila sva o mraku po drevoredu. V njegovi družbi sem bila vedno tako lahko prosta, nevezana na forme in ničesar se mi ni bilo bati, kajti on je bil pošten. Govorila sva o marsičem in že sva se mislila vrniti domov, ko me je blizu vhoda prijel za roko. Odkril mi je potem svojo ljubezen, to tako preprosto — ne vem, kaj sem odgovorila — toliko pomnim, — da me je pridobil popolnoma. On ni prisegal, on ni vzdihal, njegova ponudba je bilo le vprašanje in nič drugega. In jaz vem, da sem mu s tako lahkoto, brez strahu in sramu, stisnila roko, kakor svoji najboljši prijateljici . . .“

Moram reči, da je bilo moje življenje takrat lepo. Silno je vplival name njegov značaj, postala sem bolj resna, kar so tudi doma kmalu opazili. Včasih sva bila skupaj vsak dan, včasih ne ves teden. Tako so prišle velike počitnice, ko je imel oditi domov. Poslovil se je od mene prejšnji večer kratko. Ko se je vlak že pomikal in sem mahala z roko v pozdrav, se je nasmehnil in ta njegov usmev sem hranila cele tedne v spominu . . .“

Parkrat mi je pisal, poslal razglednic vaših krajev. Te hranim še sedaj, čeprav mi bude dvojne spomine. Tisti počitniški meseci so bili zame skoro dolgočasni in želela sem iz Prage vun, saj mi je njeno šumno življenje postalo tako tuje. Takrat sem veliko čitala in ni mi žal za to. Sedaj opažam resnico, da se zde knjige včasih zadnji prijatelj človekov. Čitala sem francoske knjige, mnogo Shakespeareja in tudi ruski. Priznati moram, da je vpliv knjig velik; tu ne mislim na neslane, z modrci opasane, drugje zopet prefantastične romane. Teža sem brala dosti prej in izgubljala — čas. Čitala sem knjige, ki sem v njih premišljevala v postelji in drugi dan sem uvidela, da sem v oblasti idej, ki niso izšle iz mene. Videla sem v njih dostikrat pravila za življenje . . .“

Nekoč smo napravili izlet v Karlov Tin. Takrat sem bila izredno dobre volje, mogoče da je vplival name gozd. Ko smo prišli tja, smo imeli zares lepo vreme, dobro nas je prevzelo poletno solnce; ali nazajgrede nas je namočil dež. Zase vem, da takrat nisem imela dobre obleke, zato so se pokazale posledice. Drugi dan sem že ostala

v postelji. Ali kaj govorim toliko, ko bi že morala biti pri koncu, vem, da se dolgočasite."

Seveda sem se uprl, zato je mirno nadaljevala:

„Zbolela sem hudo. Ležala sem kake tri dne, ko sem opazila, kako grozno me je zdelala bolezen. Da Vam pokažem svoje prejšnje slike, potem pa one v bolnici in sedanje, to bi se čudili! Ležala sem bolna, pa ni mi bilo dosti mar, mlado dekle je tako breskrbno. Zdravje se mi je že boljšalo, le kašelj, tisti suhi kašelj me ni hotel pustiti. Takrat nisem pripisovala temu nobene posebne važnosti. Ali prišel je večer, zame najgroznejši v življenju!

Dobro še vem; ležala sem, sklonjena nad knjigo, v svoji sobi. Kadar sem se, razvneta od čitanja, preveč razgalila, je vselej pristopila skrbna stara postrežnica, da me odene. In nekoč je izustila:

— Naj vendar pazijo, gospica; kako bi jih bilo škoda, če bi umrli!

Takrat sem se nasmehnila, legla vznak, zaprla oči in rekla:

— Oj Mařka, ali bi ne bila Ruřena lepa, ko bi takole ležala na odru?

— Za bořžo voljo, molčite, je vzkliknila prestrařena starka. — Tako je govorila tudi gospica Vlasta, pa je umrla tudi tako mlada, za njo je šel dobri gospodič Hyneek. O Bog, kako lahko bi še oba živila...

— Res! Nikoli nisem posebno mislila, zakaj sta umrla brat in sestra! In če sem včasih po tem vprařevala, mi niso nikoli jasno odgovarjali. Takrat se je pa v meni nekaj zganilo, kakor plařna slutnja, — tiho sem vprařala:

— Pa kaj jima je bilo, pa zakaj mi nikoli ne poveste, — kako to, da sta morala umreti tako mlada?

Videla sem, kako se je prestrařila dobra žena. Hitro je jela nekaj pospravljati, pravega odgovora mi ni dala, kar me je še bolj vznemirilo. Sklenila sem, da poizvem, naj bo, kar hoče.

In čez nekaj dni sem izvedela, da so umrli moja mati, sestra in brat za tuberkulozo. O sebi sem vedela, da me neče pustiti oni nadležni, suhi kašelj...

Kakor v potrdilo svojih besed, je morala tiho zakašljati, bodisi utrujena po dolgem govorjenju, bodisi da je bilo res, kar sem sedaj slutil tudi jaz. Prikrito kakor tat, nekaj v strahu, nekaj s pomilovanjem, je šel takrat moj pogled čez njen fini, pa skoro mrtvařkoblede obraz in se nehote ustavil na sencah pod očmi; tisti hip me je zbolelo v srcu in mi postalo tako mučno — da — sam sebi sem se zdel brezsrčen, ko silim to ubogo

bitje k pripovedovanju o tako veliki nesreči, o počasnem odrekavanju, o umiranju. In ko sem jo hotel potolařiti in prosil, naj znabiti neha, ker ji govorjenje dela teřave, sem takoj začutil, kako nično je bilo moje tolařilo. Zbal sem se, da sem pridal njenemu trpljenju novega gradiva, zato se mi je zdelo moje besedičenje v takem odporu z njenim velikim zatajevanjem.

Zopet je pričela:

„Pustite to; kar nič Vam ne pristojete te besede. Če bi jaz visela z vso svojo dušo na tem svetu in na lepi mladosti, bi me Vaše besede navdale z dvojnimi čuvstvi: Morda bi res pričakovala rešitve, morda bi se pa ustrařila kakor bolnik, ki mu zdravnik boječe napoveduje zopetno zdravje. Toda prosim Vas: Saj vendar vem, kako je z menoj, zato je edino pametno, da pridem v tisto jesensko razpoloženje, ko se nam zdi naravno, da se življenje poslavlja...

Ali zopet sem zařla.

Da, prve dni po tistem večeru sem ležala tiho, knjige me niso veselile, z nikomer nisem govorila, čutila sem tako potrebo po tihih in samotnih mislih. Nekaj pa je bilo, kar me je naenkrat tako kruto prestrařilo v mojem, že mirnem premiřljanju.

Priřlo je pismo od Janka.

Kakor vsa njegova pisma, je bilo pisano s tihim pričakovanjem, mořkim pogledom v bodočnost. Oh, kaj sem takrat začutila v srcu! Nisem si vedela sveta, saj v zadnjih dneh niti mislila nisem nanj — in sedaj naenkrat! Ali ste že doživeli trenutek, ko po dolgi, hudi bolezni pridejo, ko se srce že skoro umiri, novi viharji? Pa pomislite: Vse to je priřlo v par dneh nad ubogo, slabo žensko!

O tem pač teřko govorim, zato dovolite, da pridem počasi h koncu!

Teden dni sem ležala, ne da bi mu odgovorila. V tem času je divjal v meni boj, boj med samoljubjem in pořrtvovalnostjo, ki so mu bile posledice na eni strani strařne, na drugi pomirljive. Spala sem le po eno uro, dve. Vedno se je zastavljalo vprařanje:

Ali hočeš le kratek čas uživati, da pahneš potem tudi njega, ki ga ljubiš, v pogubo? Ali je to prava ljubezen? Ali se hočeš pregreřiti nad pořrtvovalnostjo, glavnim znakom prave ljubezni?

Z druge strani pa je vstalo hrepenenje po njem, dobrem, želja, gledati njegov obraz, četudi umirati v njegovem naročju! Ali takoj zopet: Kaj bi občutil takrat on?

In zmagala je prava ljubezen. Tega ne pripisujem toliko svoji notranji moči, to je dala za-

upna molitev! V nedeljo sem mu odgovorila. Pisala sem mu, naj lahko prenese, kar bo bral. Bojev, kakor sem jih imela jaz, tako strašnih bojev ne bo imel. Da sem zapisana smrti; naj ne izkuša več videti mojega obraza, ker bi bilo to obema prehudo. — Zatrdila sem mu, da sem ga ljubila čisto in pošteno — prosila —, naj ne piše več . . .

Tako hudo mi je bilo, žal zanj, ki je bil dober in sem mu mogla dati tako malo . . ."

Dve solzi sta zdrknili tej ženski velike ljubezni po licih. Kakor da jo je sram, ju je hitro

obrisala, se trudno nasmehnila in rekla: „To je bilo moje življenje!“

Že sva stala pred njenim stanovanjem. Sam ne vem, kaj sem ji odgovoril, ko mi je odločno stisnila roko. In ko je že odšla v hišo, sem še postal na mestu. Njeno stanovanje je bilo na vzvišenem kraju, pogled mi je šel čez morje hiš k Vltavi, ki se je prelivala v zlatu večerne zarje. Mirno, v lahni megli so ležali Hradčani, po mestu so zasvetile luči v več barvah, da sem se skoro zgrozil lepote večerne Prage . . .

BORBE Z LEDOM IN TEMO.

Spisal dr. V. Šarabon.

Vikingi na Islandiji.

(Dalje.)

Grim Kamban, norveški pirat, je baje pregnal irske menihe s Fär-öerov in Norvežani so se naselili na njih. L. 861. je jadral Naddodd iz normanske svoje domovine proti Färöerom, a 900 km od obale ga je presenetil hud vihar in ga zanesel daleč gor proti severozahodu. Zagledal je deželo, pokrito s snegom, stopil na suho, šel na neko goro in videl tudi več drugih vrhov; iz nekaterih se je kadilo. Človeka ni zapazil nobenega, bivališča nobenega, vse se mu je zdelo pusto in prazno. Ker je hudo snežilo, je imenoval deželo „Snäland“. Odplul je zopet proti jugu in ni vedel, ali je bil na kakem otoku ali na kontinentu. Ko je bil pa doma, je govoril o bogatih pokrajinah, prijetnem podnebju in zelenih livadah, na „Snäland“ je čisto pozabil.¹

Par let za njim je zadela Šveda Gardar Svavarsona ista usoda; vihar ga je zanesel proč od Hebridov v smeri proti Islandiji; oplul je ves otok, ki ga je imenoval po sebi „Gardarsholm“, postavil sebi in sopotnikom par kočic, spomladi pa zopet odšel. Ker je Gardar pripovedoval doma o gozdih, bogastvu itd. odkritega otoka, se je odpravil tretji Norman, Floki Vilgervarson, po poklicu morski ropar, na pot proti Gardarsholmu, z namenom, naseliti se tam. Vzel je seboj tri vrane, katere je izpustil drugega za drugim, ko se je bližal obljubljeni deželi; a prvi je odletel nazaj proti jugu, drugi se je vrnil na ladjo, tretji pa je odplul proti severozahodu, kažoč Normanom pot

v novo domovino. Niso pa našli tam obljubljenega bogastva, pač pa mnogo obrežnega ledu; prekrstili so „Gardarsholm“ v Island, deželo ledu, in to ime ji je ostalo. Poroča nam o tem menih Tjodrik, pove pa tudi, da je bilo na Islandiji že prej nekaj ljudi (Irci). Islandijo sploh omeni prvi Dicuil 825, imenuje jo Thule; ime Islandija slišimo pa najprvo v spevu Meregarto in v poročilih Adama iz Bremana. Poročil o prvih naseljencih na tem prostranem otoku je dosti v norveškoislandski literaturi, a napisali so jih šele 250—300 let pozneje. Nekateri pravijo, da so to samo pravljice, a izvzemši malenkosti jim moramo verjeti; tako Tjodriku, tako tudi duhovniku Are Frodeju, ki je pisal v letih 1120—1130, še pred Tjodrikom. Ne govori nam pa o prvih treh Vikingih, ki so obiskali deželo ledu v deceniju 860—870, govori nam šele o njihovem nasledniku, Ingolfu Arnarson, ki se je stalno naselil na Islandiji.

Floki Vilgervarson je spoznal, da dežela ni taka, kakor so mu jo bili popisali, na morju je videl ledene plošče, v notranjosti vroče vrelce in lavo, semtertja sneženo odejo, venomer se je treslo (potresi), mislil je, da so bogovi te kraje prokleli in jih obsodili k večni nerodovitnosti; ni se mu zdelo biti tukaj, odplul je nazaj na Norveško in slikal deželo v najbolj črnih barvah. Njegovi tovariši so si pa želeli, naj še drugi malo poizkusijo, in Thorolf je govoril o samem solncu, cvetju in rodovitnosti ter celo trdil, da je na tem otoku v vsaki bilki polno surovega masla, ki ga imajo Islandci za največjo slaščico. Verjel mu seveda ni

¹ Znameniti geograf Islandije, Thoroddsen, pa pravi, da je bil prvi Gardar, ne Naddodd.